

חבל נחלתו

במלחמת הרשות אבל פרט לחוזרים שפרטה התורה לכאורה אין פטורים מן המלחמה. ולכן נראה שאין זה מטעם עוסק במצוה, אלא ציווי מיוחד של התורה ששקלה את המצב שרוב העם עסוק במלחמה, ולכן העוסקים בבניינם הפרטי בפועל התורה פטרתם לגמרי מכל סיוע, ואותם העוסקים במקצת נתנו להם פטור חלקי.

מסקנה

נראה למעשה כתשובת הרב פעלים שמלכתחילה אין חיוב הלכתי על החתן, אבל מן הראוי אם אינו מוכרח בגלל פרנסתו וכד' להיות עם אשתו כל השנה הראשונה⁷.

סימן כד

גיטי מלחמה

שאלה

במלחמה יהא גט מיום כתיבתו והרי מת אוריה במלחמה.
"דכתיב – במלחמת שאול ואת אחיך כו' ודוד למד מישי אביו להנהיג שאף היוצאין למלחמותיו עושין כן.
"דברים המעורבים בינו לבניה – אלו קדושיך.

האם ראוי ובאלו תנאים שאנשים היוצאים לפעולות מלחמתיות יכתבו גט לנשותיהם?

תשובה

"תקח – תטול מביניהם על ידי גט".
ובעל הטורים בפ' מטות (לב, כא) על הפסוק "ועבר לכם כל חלוץ", מבאר שמקור ההנהגה ממש רבינו: "שניים במסורה ועבר לכם כל חלוץ, חלוץ הנעל, והיינו דאמרינן שבת נ"ו א' כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כתב לאשתו שלא תזקק ליבום ולא תצטרך לחלוץ להיבם, ושמענין מכאן שגם משה עשה כן

א. בגמרא בכמה מקומות למדנו שנהגו כן. בכתובות (ט ע"ב) נאמר: "כל היוצא למלחמת בית דוד – גט כריתות כתב לאשתו, דכתיב: ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערובתם תקח; מאי ואת ערובתם תקח? תני רב יוסף: דברים המעורבין בינו לבניה".

ומפרש רש"י:

"גט כריתות כתב לאשתו – שאם ימות

7. הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת גן: נתקלתי בבעיה דומה במורה שסרבה לצאת לטיול שנתי עם כיתתה בשנה הראשונה לנישואיה משום נקי יהיה לביתו שנה אחת. לענ"ד מכיון שכאשר היא נישאה היא כבר שירתה כמורה וחלק מתפקידה כמורה הוא לצאת עם כיתתה לטיול שנתי (למותר להדגיש את חשיבותה החינוכית של השתתפות המחנכת בטיול) אין בנישואיה כדי להפקיע את חובתה לתלמידותיה (מה גם שיש ספק אם המצוה מוטלת גם עליה או רק על בעלה).

חוזר מן המלחמה אינו חוזר לפי שמת אלא ה"ה אם נשבה". כלומר לכל חשש עיגון.

ומביא תוס': "ור"ת מפרש **כותב גט כריתות לגמרי בלא שום תנאי** ולפי' קשה אמאי קרי לה ספק אשת איש הא הואי גרושה גמורה, ואר"ת דקרי לה ספק אשת איש לפי שהיו מגרשין בצינעא שלא יהא נודע ויקפצו עליהם בני אדם לקדשם ולפי' הקונטרס קשה קצת איך בא עליה (=דה"מ על בת שבע) למה לא היה ירא שמא יחזור". וכר"ת פי' הרשב"א בכתובות (ט ע"ב): "כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו, פי' **גט גמור כדי שאם מת או גולה או נאבד במלחמה שלא תתענג בשוב אנשי המלחמה ולא שב** ובצינעא היו מגרשין כדי שלא ירגישו אחרים בדבר ויקפצו עליה לישאנה, ומה שהיו מביישים פני דוד הבא על אשת איש מיתתו במה כדאיתא במציעא (נט, א), תנאי היא, ולאותן שאומרים שאשת איש היתה ולא אסורה משום דאונס הוה, אי נמי מלבינים היו פניו לומר שאשת איש היתה לפי שלא גירש בפרהסיא אלא בצינעא, ומה שהנביא מקנטרו לפי שנעשה שלא כהוגן שאינם מגרשין אלא שלא תתענג ובטוחין היו בנשותיהן לנעול בפניהם, ורש"י ז"ל פי' בענין אחר וזה עיקר".

ד. גט מלחמה לפי ר"ת מציב בימינו קושי גדול מפני שכהנים אינם יכולים לתת אותו, שהרי אם יחזרו מהמלחמה אין יכולים לשאת את נשותיהם מדין גרושה לכהן. כמו"כ עצם הגט בתוך משפחה,

וממנו למד דוד, וזהו ועבר לכם כל חלוץ הנעל"1.

ב. צריך לבאר לאלו מצבים מועילים גיטין כאלו ומה ההגבלות בכל מקרה.

מצב אחד הוא אשה נשואה ללא ילדים כאשר לבעלה אחים קטנים. והיה אם תתאלמן ח"ו תצטרך להמתין שנים ארוכות לחליצה, ורק אז תהא מותרת להתחתן בשנית.

מצב שני הוא נשואה עם ילדים ואין יודעים מה עלה בגורל בעלה, ועל כן היא עגונה עד שיצליחו להתירה.

ובקצרה, שני חששות עיקריים קיימים: חשש המתנה לחליצה וחשש עיגון.

ג. בעניין גיטין של היוצאים למלחמה בבית דוד נחלקו רש"י ור"ת באיזה גט מדובר:

תוספות בכתובות (ט ע"ב ד"ה כל היוצא) כתבו: "פי' בקונטרס שאם ימות במלחמה יהא גט משעת כתיבתו". היינו הגט ניתן על תנאי שאם ימות במלחמה יהא גט משעת כתיבתו ונתינתו לאשה או לשלוחה. והוא יחול למפרע משעת כתיבתו.

תוס' מביא שר"ת הקשה על פירוש רש"י שמשמע שהגט מביא תועלת רק למי שתזדקק לחליצה ולא לכל היוצא למלחמה. עוד הוא מקשה על המינוח ברש"י, ומתריך: "ועוד נראה דאפילו אמר מהיום, יש ליישב פי' הקונטרס דלאו דוקא פירש שאם ימות במלחמה, אלא היו מתנים אם לא יחזור מן המלחמה. ואגב ריהטיה נקט בקונטרס אם ימות, דסתם מי שאינו

1. דנו בדברי ר"י בעל הטורים בשו"ת נשמת חיים (סי' קלו), שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ז אות ה), שו"ת עמק הלכה (ח"ב סי' לא), שו"ת צ"א (חט"ו סי' נו).

חבל נחלתו

מיית אנגלאי מלתא דהוי גט משעת נתינה, והבא עליה פטור. אלא באומר לה במסירת הגט הרי זה גטך והתגרשי בו מעת שאני בעולם אם מתי, ר' יהודה סבר סמוך למיתה הוא דהוי גט ומקמי הכי אשת איש היא. ור' יוסי סבר מכי יהיב לה גיטא כל שענתא מספקא לן דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה והוי גט ספק, ואע"ג דחי טפי, אין ברירה, הלכך ספיקא היא והבא עליה באשם תלוי¹.

היינו, אם נאמר כפשטו של רש"י שהגט חל למפרע מעת נתינתו הם אסורים להתייחד לאחר נתינתו ואם חזר באמצע המערכה לביתו והתייחד עימה – צריך גט שני. ואם הגט חל מעת שהוא בעולם, היינו רגע לפני מיתתו, ההלכה כר' יוסי במשנה, וא"כ אסורה משום ספק אשת איש, וכן אסורה להתייחד עמו. ושני המצבים אינם פשוטים ליוצא למלחמה.

וכך פסק הטור (אה"ע סי' קמח): "לפיכך שכיב מרע שכתב גט לאשתו מעכשיו אם מתי לא יתייחד עמה אלא בעדים, דקי"ל כר' יוסי שהימים שבין גט למיתה היא ספק מגורשת דמספקא לן אם חל הגט מיד או בשעת מיתה לפיכך היא כאשתו וחייב במזונותיה אלא שהבא עליה הוא באשם תלוי כיון שהיא כספק מגורשת לפיכך לא יתייחד עמה שאם אין גט חל עד שעת מיתה הרי הוא גט ישן ואם חל מיד הרי הוא ככל אדם המתייחד עם גרושתו שצריכה ממנו גט דשמא בעל לשם קדושין לפיכך אם נתייחדה עמו צריכה גט שני מספק²."

אפילו אם המשימה מסוכנת, מטיל צל כבד על חיי המשפחה. כמו"כ אם חייל כזה חוזר לחופשה קצרה צריך שוב קידושין ונישואין עם אשתו ודבר זה קשה וכמעט בלתי אפשרי. כמובן שאם חזר ונשא צריך גט לפני המשימה הבאה ואף דבר זה לא קל.

ה. אולם אף גט לפי רש"י אינו פשוט ליישום בימינו, שכן לאחר נתינת הגט או זיכוי לה היא במצב מסופק.

המשנה בגיטין (פ"ז מ"ג, ד) דנה במי שנתן גט על תנאי.

ופרש הרמב"ם: "ממה שאתה צריך לדעת שכל הנותן גט על תנאי או גט זמן הרי זה אסור לו להתייחד עמה כל אותו הזמן, אלא נפרד ממנה משעת כתיבת הגט, וכל זמן שהעידו עדים שנתיחד עמה בטל הגט. ודיני מגורשת ואינה מגורשת רבים, מהם שהוא חייב במזונותיה ואינו מפר נדרה ואינו מטמא לה כמגורשת, ופסק ההלכה בזה שהיא מגורשת לכל דבר ובלבד שימות. ולפיכך הבא עליה (=אדם אחר) באותן הימים בעילתו תלויה, אם מת הבעל יפטר, ואם עמד ובטל הגט נמצא שבעל אשת איש, ואם היתה ביאתו עליה בשגגה יביא חטאת³."

ור' עובדיה מברטנורא פרש:

"לא תתייחד עמו – זה שנתן גט ואמר לה מהיום אם מתי, לא תתייחד עמו. שמא יבא עליה ותהא צריכה גט שני, דחיישינן שמא בעל לשם קדושין.

"מה היא באותן הימים – לאו ארישא קאי באומר מהיום אם מתי, דההיא ודאי לכי

2. בכתובת גט על-תנאי כרש"י ישנה בעיה נוספת שאיננו כותבים בימינו גט על תנאי עפ"י תקנת

ואחאב וחביריהם שם רשעים ירקב, אבל מלחמת בית דוד וכיוצא בה כל אנשי הצבא בחזקת צדיקים הם ואין אדם צדיק חשוד לעשות מכשול לאחרים לא בחייו ולא לאחר מותו זצ"ל".

היינו, רואים שהראשונים חששו למצבי עיגון וסברו שצריך לכתוב גיטין במקרה זה.

ו. ולכן נראה שאנשים נשואים היוצאים למקום הסכנה כגון צוותי אויר וים שיש חשש שלא ידעו מה עלה בגורלם, יתנו הרשאה לכתיבת גט שיכתב וינתן מספר שנים אחר העלמותם, ואז אחת מהשתים: או שמתו ונשותיהם אלמנות או שהם בשבי וכד' ואז נשותיהם גרושות ומותרות לשוק. נראה שפתרון זה הוא הטוב ביותר למניעת עיגון. אין בפתרון זה דרך להתיר חליצה למי שאשתו מחכה ליבם קטן³.

כך כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' צ): "עובדא הוה בצעיר (ת"ח) אחד שבא לפנינו בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים וביקש מאתנו, דהיות ומתכונן ביום מן הימים הקרובים לצאת לפעולה סודית בשטח האיב, ואינו יודע באיזה יום יקח עליו המשימה, לכן ברצונו לקיים הדין של כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, והודיע במפורש שלאחר שימנה כדין לכתיבת הג"פ יחזור כעת לביתו, זו אשתו, ואינו רוצה אפילו שאשתו ומשפחתו ידעו מזה כדי שלא להכניסם במתח נפשי, וביקש לסדר זאת מיד כי אינו יודע אם

עולה שאף לפי רש"י בדורנו גט כזה מציב שאלות קשות שאינן יכולות להיפתר אצל אנשים רגילים. ולכן צריך למצוא דרך אחרת המתאימה למצבי אנשי כוחות הבטחון.

ה. אולם נראה שאין להירתע מסידור גיטין כאלו אשר יסייעו לפתור מצבים מסובכים וקשים שח"ו יכולים להיות, וניתן ללמוד זאת מדברי הראשונים.

כך כתב בשו"ת הריב"ש (סי' שעז): "זעם היות כי הם צריכים תמיד לענינים כאלו, מפני שרוב הקהל י"ץ, רגילים בסחורה. ויורדי הים באניות הנה, להוציא עצמם מספקות אלו, יום יום; היה להם להנהיג, כמו שהנהיג דוד ע"ה, לחיילותיו. וכאמרם ז"ל (שבת נ"ה): כל היוצא למלחמת בית דוד, גט כריתות היה כותב לאשתו". היינו הוא מציע לישוב שרובו ספנים ליטול את דרכו של דוד המלך ולכתוב גיטין, כדי שלא ישאירו את נשותיהם עגונות ח"ו.

וכך נשאל בשו"ת הרמב"ם (סי' תלט): "...ועוד מאי שנא מלחמת בית דוד משאר מלחמות לא ספקי ניהו ספק אתו ספק לא אתו".

והשיב: "זה שאמרו למלחמת בית דוד וכן כל כיוצא בה כלומר מלחמה שהיא על פי בית דין שנמצאו בעלי המלחמה צדיקים שהרי הם עוסקים במצוה ולפיכך מדקדקין על עצמן וכותבין גט להוציא אותן המלחמות של חבר הקושרים שכולם רשעים גמורים היו כגון אנשי צבא של ירבעם

רבנו יחיאל מפאריז עי' רמ"א (אה"ע סי' קמה ס"ט). ועי' בענין גט על תנאי בשו"ת הרא"ש (כלל מו סי' א).

3. בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' נז) מביא הרשאה על-תנאי לגט שניתן למניעת המתנה לחליצה, ונעשה ע"י רבני אמריקה במלחמת העולם השנייה.

חבל נחלתו

ולא את השליחות. ולא עוד אלא שבשטר – ההרשאה, וכן בע"פ מסר הודאה מפורשת בלב גמור ומוחלט שגם בשורבו לאשתו והתייחדותו עמה בחיי אישות כדרך בעל ואשתו לא תתבטל בשום אופן השליחות הנ"ל, וכן אשתו תהא נאמנת כמאה עדים שלא ביטל את השליחות הנ"ל, וקיבל עליו בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל את השליחות וכנ"ל. וא"כ יש מקום לומר שבכה"ג אליבא דכו"ע אין חשש לשמא פייס".

ומסיים: "למעשה. לא הוצרכנו בנידוננו לבצע את הדבר, והבעל ב"ה חי עם אשתו לאיר"ש".

ונראה שזו הדרך הראויה לסדר לאנשי כוחות הבטחון, ועל המופקדים על כך בצבא ובשאר כוחות הבטחון, לתת את ליבם לדבר על מנת שלא לתת מכשול לפני נשותיהם.

בשור"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' נו) השלים הגרא"י ולדנברג זצ"ל ופירסם נוסח ההרשאות לבעל היוצא למלחמה כדי שיוכלו לסדר זאת, וראוי למי שהדבר נוגע אליהם לעשות זאת.

לפני צאתו לפעולה יוכל להופיע לסדר כזאת.

"סדרנו כדת משה וישראל ומינה בפנינו את פב"פ הסופר שיכתוב עבורו ג"פ ופב"פ העדים שיחתמו על הג"פ ופב"פ שליח שימסור הג"פ לאשתו, והתנה שכל זה יעשו כעבור שנה מיום צאתו לפעולה בשטח האיוב ולא יחזור לביתו ולא יקבלו שום ידיעה מהיותו בחיים, וחתם בפנינו על המיני על נוסחת – הרשאה שסידרנו לו, ואשרנוה וקיימנוה כדבעי".

עיקר בעייתו היתה האם בעל שמינה סופר ועדים ושליח שיכתבו ויחתמו וימסרו גט פטורין לאשתו כעבור זמן מסוים אם לא ישוב לביתו ולא ישמעו ממנו ולאחר מיכן שב עוד לביתו אם יש לחוש לשמא פייס. הגרא"י ולדנברג מוכיח שאין חוששים לדעת הרמב"ם שחושש שמא פייס ולכן אפילו התייחד עימה אחר מינוי הסופר והעדים לא ביטל את השליחות.

ומוסיף: "ובנידוננו ג"כ היה בכזאת שקיבל עליו בחרם ובשבועת התורה על דעת ב"ד החתום מטה שלא לבטל את הגט

הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת גן

אני מחזק את דבריך שראוי להחתים חיילים על טפסי הרשאה לגיטין כדי למנוע את עגינותן של נשותיהם חלילה. אומנם הגר"ש גורן בהיותו הרב הראשי לצה"ל מנע החתמה זו בטענה שהדבר עלול להוריד את המוראל של החיילים, אולם לענ"ד בלא"ה מחתימים חיילים על טופס של הוראת תשלומים לשארים למקרה שלא ישארו בחיים. ובימינו נטלו מחיילי מילואים טביעת אצבעות עם גיוסם לשם זיהוי. והכל יודעים מה המטרה. ולא חששו להפלת מורל, ומדוע נחשוש לכך רק בנושא חמור כל כך כעגונות? לפחות יש לאפשר לחייל הרוצה בכך לחתום על טופס מתאים. (במלחמת לבנון השנייה נתקלתי בחיילים שבקשו זאת).